

not collect sufficient information, which in turn made it impossible to prosecute perpetrators of socially dangerous acts. It is emphasized that intelligence activities and the process of investigation provide information that is otherwise difficult to obtain and sometimes impossible to obtain. This is particularly important given the paucity of information that characterizes the initial phase of the investigation. This should be seen as a prerequisite for the implementation of tactical and operational measures and for the success of the investigation, while minimizing the possible pressure exerted by the persons concerned on the participants in the criminal proceedings. It is noted that a systematic approach to information can reduce the time, effort and cost of producing a positive result. Uncertainty about the organization of the investigation in general and how to overcome existing pressure from the persons concerned is largely the result of a lack of information from the investigators. This has an impact on the ability to make organizational and tactical decisions, both in terms of the direction of the investigation and in terms of coping with the reaction. The system, noted in the work, should be not only in the collection of information, but also in its use in criminal proceedings. Only a systematic approach can ensure the effectiveness of using, for example, a tactical combination and, within that framework, tactical techniques. Their application should be based on the information available to the subjects of investigation and the determination of what to obtain.

The report states that information must be obtained in a timely manner and that its use must be balanced and timely, on which depends the performance of the activity and the determination of all circumstances of the criminal proceedings.

Keywords: *information support, information, pre-trial investigation, proceedings, overcoming of opposition.*

УДК 347

DOI: 10.31733/2078-3566-2022-1-244-250

Яна ТРИНЬОВА®

доктор юридичних наук, доцент,
адвокат
(м. Київ, Україна)

ПРАВОВЕ ВРЕГУЛЮВАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ДОПОМІЖНИХ РЕПРОДУКТИВНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В УКРАЇНІ: АНАЛІЗ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

У статті наведено аналіз всіх законопроектів щодо правового врегулювання допоміжних репродуктивних технологій (ДРТ) в Україні, які подавались до Верховної Ради України та були опубліковані науковцями. Виявлено недоліки цих проектів нормативно-правових актів, зокрема акцентовано на застосуванні в чинному законодавстві терміна «репродуктивний вік» у контексті надання можливості використання ДРТ, який фактично обмежує можливість скористатись цими технологіями особам, які вже фізіологічно вийшли з цього віку. Також надані пропозиції щодо удосконалення правового врегулювання правовідносин у сфері ДРТ. Пропоновано не обмежувати коло суб'єктів, які можуть скористатись програмою сурогатного материнства (СМ), цивільно-правовим статусом та їх статтю; обмежити допустиму кількість одночасно пересаджених ембріонів одним; закріпити заборону статевої селекції ембріонів, за винятком певних обставин; окремо передбачити порядок застосування програми СМ для дискордантних пар; положення договору сурогатного материнства включити до ЦК, а не в окремий закон; передбачити компенсаційну виплату потенційними батьками на користь народженої у програмі дитини певної суми, яку потенційні батьки можуть тимчасово покласти на зберігання на банківський рахунок або на депозит нотаріуса; не звужувати кількість сторін договору СМ; включити до переліку обов'язкових документів з боку потенційних батьків у програмах СМ документи, які вимагаються в разі усиновлення дитини; в основу нового закону покласти наявний Порядок застосування ДРТ.

Ключові слова: *закон, проєкт закону, сурогатне материнство, ВІЛ-пари, дискордантні пари, юридична відповідальність, ембріотрансфер, статевий відбір ембріонів, кримінальна відповідальність у сфері ДРТ.*

© Я. Триньова, 2022

ORCID iD: <https://orcid.org/0000-0002-5416-2756>

academy@kvs.gov.ua

Постановка проблеми. На фоні загальносвітового зниження людської фертильності використання допоміжних репродуктивних технологій (далі – ДРТ) стає дедалі запитуваною медичною послугою. Водночас на світовому рівні спостерігається явна трилема щодо правового врегулювання цих правовідносин: одні держави дозволяють їх використання, інші – не дозволяють, а в деяких – законодавство взагалі не врегулювало цей соціально-правовий аспект, чим підштовхує правозастосовувачів до використання законодавчих прогалів, які виникли.

Зважаючи на це, громадяни держав, в яких заборонено використання ДРТ, або деяких видів ДРТ (наприклад, сурогатне материнство (далі – СМ)) вимушені звертатись за такою послугою за кордон.

Україна на світовій арені у ніші використання ДРТ посідає вигідне для неї місце: ця сфера є достатньо врегульованою, хоча і не позбавлена певних недоліків. Головне для споживачів цих послуг в Україні – можливість запліднення *in vitro* (далі – ЗІВ) жінки, яка не перебуває у шлюбі; гарантії потенційних батьків щодо дитини, визначений статус сурогатної матері, дозвіл на передімплантаційне діагностування ембріона. Однак загальні глобалізаційні процеси, розвиток суспільної моралі, суспільний запит, а також систематичні зловживання у сфері використання ДРТ вимагають оновлення українського законодавства в цій сфері.

Аналіз публікацій, в яких започатковано вирішення цієї проблеми. Контент-аналіз наявних проєктів законів, поданих до ВРУ, та наукових публікацій дозволив з'ясувати, що станом на лютий 2022 року є (було) 14 проєктів законів про ДРТ: проєкт № 8703 від 17.06.2011 р. (ініціатори – народні депутати І. Рибаків, Р. Сорочинська-Кириленко, В. Каплієнко, В. Камчатний, П. Гасюк – далі проєкт І. Рибаків) [1]; проєкт № 8282 від 16.10.2012 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо обмежень у використанні допоміжних репродуктивних технологій», проте Президентом України він був відхилений, а вето депутати не подолали [2]; проєкт № 8625 від 18.07.2018 р. «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав дітей при використанні допоміжних репродуктивних технологій)» (вносився народними депутатами: П. Унгурян, О. Білозір, І. Сисоєнко, Ю. Соловей, М. Лаврик, О. Кришин – далі проєкт П. Унгуряна) [3]; № 8629 від 19.07.2018 р. групи депутатів (І. Луценко, І. Геращенко, М. Іонова – далі проєкт І. Луценко) [4]; однак 29.08.2019 р. цей проєкт був відкликаний [2]; альтернативний йому проєкт № 8629-1 від 01.08.2018 р. (вносився народним депутатом України В. Купрієм – далі проєкт В. Купрія) [5]; проєкт № 3488 від 15.05.2020 р. (ініціатор – народний депутат України Дануца О. – далі проєкт О. Дануца) [6]; проєкт від МОЗ України (далі – проєкт МОЗ) від 2021 р. [7]; проєкт від УАРМ від 2021 р. (далі – проєкт УАРМ) [8]; проєкт 6475 від 28.12.2021 р. (проєкт Шмигала) [9]; проєкт 6475-1 від 11.01.2022 р. (проєкт Дануци) [10]; проєкт 6475-2 від 13.01.2022 р. (В. Вагнер) [11]; проєкт 6517 від 13.01.2022 р. (внесення доповнення до КК) [12] та проєкт адвоката, який практикує у сфері ДРТ, кандидата юридичних наук С. Антонова [13].

Серед українських науковців проблематиці правового врегулювання ДРТ присвятили чимало публікацій такі: Н. Аблятіпова [14], С. Антонов [13], А. Головашук [15], Р. Майданик [16], Е. Мухамедова [17], О. Покальчук [18], З. Ромовська [19], І. Сенюта [2], Р. Стефанчук [20] тощо.

Незважаючи на достатню на перший погляд розробленість цієї тематики та доволі багато наявних законодавчих пропозицій з врегулювання правовідносин у сфері ДРТ, основні практичні проблеми, які потребують законодавчого врегулювання, досі залишились поза увагою законодавця та науковців.

Тому **метою** цієї статті є аналіз чинного українського законодавства у сфері ДРТ та зазначених проєктів законів для узагальнення їх позитивних положень, виявлення недоліків, проблем, що потребують вирішення, та формулювання власних пропозицій у цій сфері. У статті було використано такі методи наукового пізнання: матеріалістичної діалектики, порівняльний та метод контент-аналізу, історико-правовий, соціологічний.

Вклад основного матеріалу. Почнемо зі *сфери застосування цього закону*, точніше із статусу осіб, які можуть скористатися ним. У проєкті І. Луценко закладено суперечності, що виявляються в ст. 3 та 9. Зокрема, ст. 3 передбачає, що Закон поширюється на громадян України, іноземців та осіб без громадянства. Однак вже в ст. 9 визначено, що не можуть скористатися методикою сурогатного (замінного) материнства, яка є видом ДРТ, зокрема, особи без громадянства. Вважаємо, що крім

явної правової колізії, обмеження прав осіб без громадянства є проявом дискримінації, що, зі свого боку, є порушенням Конституції України [21]. Всі інші проекти передбачають поширення проектів законів на іноземних громадян. Однак закон В. Вагнер передбачає можливість застосування цього закону іноземними громадянами лише тих країн, де не заборонено програми ДРТ (ч. 2 ст. 20). Не заборонено – не означає, що дозволено, але при цьому треба зважати, що відсутня чітко сформульована заборона.

Також перед законодавчим визначенням сфери застосування цього закону за колом суб'єктів треба орієнтуватись на політику держави в цій сфері, звичайно, якщо вона визначена. Переконані, що Україна, використавши вже наявне законодавство в цій сфері та удосконаливши його, може розраховувати на істотні фінансові надходження, які можуть стати складовою бюджету країни, звісно, за вміло встановленої податкової та міжнародної політики.

Одним з принципових аспектів правового врегулювання використання ДРТ є *визначення кола суб'єктів, які можуть скористатись цим правом*. За п. 1.7 Порядку¹ повнолітні жінки та/або чоловіки мають право за медичними показаннями на проведення лікувальних програм ДРТ. Проте це право обмежено видом ДРТ, який зможе обрати повнолітній суб'єкт. І тлумачення законодавства у сфері врегулювання ДРТ свідчить, що жінки мають більше можливостей реалізувати своє право на репродукцію порівняно з чоловіками. *Одинокий чоловік не може розраховувати на таку програму*.

Всі інші програми, крім програми СМ, також розраховані або на самотніх жінок, або на осіб, які проживають разом без реєстрації шлюбу і розраховані на жінок. На жаль, проекти 2021–2022 років не змінюють цієї ситуації.

Виходить, *що самотні чоловіки не можуть реалізувати своє репродуктивне право*. Проте ст. 24 Конституції гарантує рівність прав чоловіка та жінки, а також неприпустимість дискримінації за ознакою статі, а п. 1.7. Порядку декларує право, зокрема й чоловіків, на застосування ДРТ.

З наведеного випливає, що відсутність у законодавстві можливості реалізації права чоловіка на використання ДРТ для лікування безпліддя суперечить Конституції. Так само буде суперечити принципу неприпустимості дискримінації, зокрема за соціальним статусом, пропозиція включити в майбутній закон вимогу для подружніх пар перебування у шлюбі не менше року/2 років для отримання можливості скористатись програмою СМ (ч.1 ст. 20 проекту Вагнер).

Виправити таку ситуацію можна *шляхом передбачення в новому законі рівних можливостей для всіх осіб, не залежно від статі та наявності і строку шлюбних відносин, для реалізації свого репродуктивного права шляхом використання програм ДРТ*. Прикладом може стати законодавство Республіки Вірменія [22]. Схожі пропозиції щодо відсутності вимоги перебування у шлюбі для потенційних батьків надавались у проекті В. Купрія [6]. Проте в проекті МОЗ (ст. 1) та УАРМ (ст. 1) такі вимоги не висуваються [8, 9].

Доцільно *обмежити визначення в законі кількості ембріонів при ембріотрансфері одним ембріоном*, оскільки це є необхідним для збереження репродуктивного здоров'я жінки, адже навіть два ембріони (тим більше, три-п'ять) вважаються багатоплідною вагітністю, яка є нетиповою для людини, а тому є загрозою для здоров'я. Аналізовані проекти законів про ДРТ подібної вимоги не містять.

Обов'язково треба в новому законі *передбачити пряме обмеження щодо вибору статі ембріона для його подальшого трансферу у тіло людини, що є також проявом дискримінації*, і вимоги щодо цього більшість наявних проектів законів не містять (крім проекту УАРМ – ст. 12, Д. Шмигала – ст. 12, В. Вагнер – ст. 8) [9]. Чинне законодавство прямо цього не передбачає. Лише є згадки про таку заборону у Р.Х (Порядку проведення Преімплантаційної медико-генетичної діагностики (далі – ПГД)). З огляду на викладене, неочікувано, що в ст. 12 проекту МОЗ дозвіл вибору статі майбутньої дитини допускається *без зазначення будь-яких обмежень* [8], а в проекті Д. Шмигала – за соціальними показаннями (наявності в родині 2 дітей однієї статі).

Говорячи про прояви дискримінації у правовідносинах у сфері використання ДРТ, треба окремо передбачити *врегулювання в законі порядку реалізації права ВІЛ-інфікованих пар на репродукцію*. Такий аспект не розглядався в жодному проекті закону.

¹ Порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій в Україні : затв. наказом МОЗ № 787 від 09.09.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1697-13#Text>.

Було б доцільно в майбутньому законі присвятити окремий розділ врегулюванню правовідносин між цими суб'єктами. Оскільки ця сфера відносин є достатньо вразливою, тому не повинно бути неоднозначного тлумачення [23].

Посмортальна репродукція – один з актуальних аспектів репродуктивних програм, на який також треба окремо звернути увагу в законі. Відомо вже декілька випадків, коли особи звертались до ЗОЗ з проханням використати біологічний матеріал померлої особи для лікування безпліддя. Їм було відмовлено через неврегульованість цього питання. Треба зазначити, що в проєктах законів І. Луценко, № 6475-2 (2022 р.), В. Вагнер та С. Антонова цей аспект висвітлено. Доцільно пункт щодо посмортальної репродукції включати в шлюбний договір.

Зважаючи на *особливо вразливий статус дитини*, народженої у програмі ДРТ (СМ), порівняно з іншими учасниками ДРТ, треба в законі передбачити гарантію дотримання прав такої дитини (що відсутнє у всіх проєктах!). Для цього доцільно в договорі *передбачити компенсаційну виплату потенційними батьками на користь народженої у програмі дитини певної суми*, яку потенційні батьки можуть тимчасово покласти на зберігання на банківський рахунок або на депозит нотаріуса. В разі порушення прав дитини (потенційні батьки відмовились від дитини) – ця сума переводиться на банківський рахунок дитини і зберігається до досягнення дитиною повноліття, після чого вона може розпоряджатися цими коштами. Ця сума повертається потенційним батькам, якщо вони виконали свої договірні зобов'язання щодо оформлення на себе дитини та прийняли її у свою родину [24].

Щодо визначення форми та основних положень договору про сурогатне материнство в законі про ДРТ, вважаємо, що *треба розглянути можливість внесення змін до ЦК у вигляді інституту договору сурогатного материнства*, тим більше, що зараз продовжується робота над Концепцією нового ЦК. Ці зміни, одночасно з іншими змінами, пов'язаними з введенням в дію закону про ДРТ, мають подаватися одночасно із законопроєктом про ДРТ.

Слід зазначити, що проєкти МОЗ (ч. 1, 3 ст. 13) та УАРМ (ч. 1, 3 ст. 13), проєкт І. Луценко (ст. 12) [4], проєкт В. Купрія (ст. 9) [6] та проєкти № 6475 – № 6475-2 скоротили *перелік можливих сторін договору* про сурогатне материнство тільки до подружжя (за чинним законодавством можливе укладання договору чоловіком або дружиною з цього подружжя) та сурогатною матір'ю, чим, вважаємо, суттєво обмежили права потенційних батьків [8, 9].

Щодо визначення *фінансової форми* правовідносин між сурогатною матір'ю та потенційними батьками, треба залишити наявну – некомерційну/комерційну.

У проєктах № 6475 – № 6475-2, які названі «про застосування ДРТ», *відсутні інші методи лікування безпліддя*, крім донації гамет/ембріонів, кріоконсервації та сурогатного материнства. Тобто такі методи, як: ЕКЗ, ІКСІ, – відсутні. Тож предмет, визначений у назві проєкту, не розкрито у змісті проєктів.

Також треба визначитись із *глобальним питанням: ми створюємо рамковий закон, в якому окреслені основні вимоги, а деталі процедур залишаються у чинному Порядку* (як пропонувалось УАРМ [25]), звісно із виключенням суперечливих новому закону положень; або ми на основі Порядку вносимо до нього зміни та додаємо до нього все необхідне і він набуває статусу нового закону.

У проєктах аналізованих законів, за наявності важливих додаткових положень, відсутні деталізовані процедури, які визначені у Порядку (Р.ІІ-ХІІ), зокрема відсутній перелік методик ДРТ, однією з яких є базовий метод ДРТ – запліднення *in vitro* (далі – ЗІВ). Вважаємо, що чинний Порядок доцільно покласти в основу нового НПА, актуалізувавши його положення. На сьогодні запропоновані проєкти НПА у сфері ДРТ ще більше ускладнюють діяльність в цій сфері, створюючи зайві колізії норм замість заповнення законодавчих прогалів.

Висновки. Підсумовуючи викладене, зауважимо, що треба доповнити Порядок відповідними новими положеннями щодо кола суб'єктів, які можуть використовувати методики ДРТ; прав та обов'язків осіб, щодо яких можуть застосовуватись ДРТ, посмортальної репродукції; надати новому нормативному акту статусу закону, а зміст договору сурогатного материнства помістити в ЦК. Дотримуючись сучасної концепції інформатизації суспільства, треба створити всеукраїнську базу даних (Єдиний електронний банк даних) щодо всіх учасників правовідносин у сфері ДРТ, особливо щодо методу СМ. До цієї бази мають бути внесені дані потенційних батьків, сурогатних

матерів, дітей, які народились у програмах ДРТ; ЗОЗ, які практикують у цій сфері; довідок про генетичну спорідненість, свідоцтв про народження дітей, народжених в програмах ДРТ, дані донорів та інформація про їх донатії. Така інформація буде корисна під час виявлення та розслідування правопорушень в цій сфері та стане профілактикою протиправної поведінки всіх учасників правовідносин у сфері ДРТ. Крім того, дасть змогу контролювати кількість народжених дітей від одного донора на певній території за певний проміжок часу.

Під час модернізації правового врегулювання ДРТ, зокрема СМ, не можна обійтись без укладання додаткових міжнародних угод, спрямованих на спрощений порядок легалізації дитини, народженої у програмі СМ.

Загалом під час створення нового НПА необхідно пам'ятати про доцільність таких дій, адже чинне законодавство у сфері ДРТ цілком працездатне. Проблема в правову нігілізмі, який поширюється у суспільстві як пандемія. За таких обставин будь-який новий НПА буде мати ті самі наслідки, що і чинний. Крім того, кожен правозастосовець у своїй практичній діяльності має пам'ятати про загальноправові та галузеві принципи права, які застосовуються в разі браку конкретних правових норм. Застосування аналогії права, закону теж не повинно бути перепорою для правозастосування. За такого фахового підходу до практики правозастосування не потрібно буде створювати нові, додаткові НПА. І ще завжди треба пам'ятати, що закон – не підручник, він не повинен містити основи права.

Список використаних джерел

1. Про допоміжне материнство : Проект закону від 17.06.2011 р. № 8703 (І. Рибаків). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=8703&skl=7.
2. Сенюга І. Я. Сурогатне материнство: нормативна «Ахіллесова п'ята». URL: <https://medcom.unba.org.ua/publications/publications/print/5538-surogatne-materinstvo-normativna-ahillesova-pyata.html>.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо захисту прав дітей при використанні допоміжних репродуктивних технологій) : Проект закону від 18.07.2018 р. № 8625 (П. Унгуряна). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/JH6NL00A.html.
4. Про Допоміжні репродуктивні технології : Проект закону від 19.07.2018 р. № 8629 (І. Луценко). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64477.
5. Про Допоміжні репродуктивні технології : Проект закону від 01.08.2018 р. № 8629-1 (В. Купрія). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6NP1AI>.
6. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо питань застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект закону від 15.05.2020 р. № 3488 (О. Дануца). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68850.
7. Про Допоміжні репродуктивні технології : Проект МОЗ від 2021 р. URL : https://www.uarm.org.ua/en/?option=com_attachments&task=download&id=484.
8. Про Допоміжні репродуктивні технології : Проект закону УАРМ від 2021 р. URL : https://www.uarm.org.ua/en/?option=com_attachments&task=download&id=484.
9. Про Допоміжні репродуктивні технології : Проект закону від 24.12.2022 р. № 6475 (Д. Шмигалья). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73524.
10. Про Допоміжні репродуктивні технології : Проект закону від 11.01.2022 р. № 64475-1 (О. Дануца). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73571.
11. Про Допоміжні репродуктивні технології та заміне материнство : Проект закону від 11.01.2022 № 64475-1 (В. Вагнер). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73585.
12. Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо правопорушень у сфері застосування допоміжних репродуктивних технологій : Проект закону. URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73586.
13. Про реалізацію репродуктивних прав та допоміжну репродукцію людини (С. Антонов) : Проект закону. URL: http://www.medlawcenter.com.ua/ua/123/repro_law.html.
14. Аблятіпова Н. А. Проблеми сурогатного материнства в Україні. *Актуальні проблеми держави і права* : зб. наук. пр. / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2009. Вип. 51. С. 167–173.
15. Головащук А. П. Допоміжні репродуктивні технології як спосіб реалізації права на материнство. *Верховенство права, законність та права людини : Міжнародна науково-практ. конф. (м. Київ, 28–29 червня 2012)*. Київ : Центр правових наукових досліджень, 2012. С. 32.
16. Майданик Р. А. Репродуктивні права. Сурогатне материнство. Київ : Алерта. 2013. 48 с.
17. Мухамедова Е. Е. Репродуктивні права фізичної особи в системі особистих немайнових прав. *Учен. записки Таврического нац. ун-та им. В. И. Вернадского*. Серія : *Юридические науки*. 2012. № 2. Т. 25(64). С. 136–141.
18. Покальчук О. Право на сурогатне материнство одностатевих партнерств. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 2. С. 101–107.

19. Ромовська З. В. Сімейний кодекс України: науково-практичний коментар. Київ : Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. 532 с.
20. Стефанчук Р. О. Поняття, система, особливості здійснення і захисту репродуктивних прав фізичної особи. *Вісник Хмельницького інституту регіонального управління та права*. 2004. № 1–2. С. 66–72.
21. Конституція України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.
22. Закон Арменії «О репродуктивном здоровье и репродуктивных правах человека». URL: <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=75284>.
23. Триньова Я. О. Етико-правовий аспект надання послуг із сурогатного материнства дискордантним парам. *Правові проблеми сучасної трансформації охорони здоров'я* : зб. матеріалів Всеукр. науково-практ. конф. з міжнародною участю (м. Запоріжжя, 27–28 травня 2021 р.) Запоріжжя : ЗДМУ, 2021. С. 86–89.
24. Триньова Я. О. Сурогатне материнство (настільна книга адвоката, лікаря, сурмами, генетичних батьків та правоохоронця). Київ : Норма права, 2021. 386 с.
25. Матеріали наради керівників клінік ДРТ. *VAPM*. 2018. URL : <https://uarm.org.ua/component/attachments/download/368.html>.

Надійшла до редакції 17.02.2022

References

1. Pro dopomizhne materynstvo [About foster motherhood] : Proiekt zakonu vid 17.06.2011 № 8703 (I. Rybakov). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=8703&skl=7. [in Ukr.].
2. Seniuta, I. Ya. Surohatne materynstvo: normatyvna «Akhillesova piata» [Surrogacy: the normative «Achilles' heel»]. URL: <https://medcom.unba.org.ua/publications/publications/print/5538-surogatne-materinstvo-normativna-ahillesova-pyata.html>. [in Ukr.].
3. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy (shchodo zakhystu prav ditei pry vykorystanni dopomizhnykh reprodutyvnykh tekhnolohii) [On modification of some legislative acts of Ukraine (concerning protection of the rights of children at use of auxiliary reproductive technologies)] : Proiekt zakonu vid 18.07.2018 r. № 8625 (P. Unhuriana). URL : http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/JH6NL00A.html. [in Ukr.].
4. Pro dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii [On Assisted reproductive technologies] : Proiekt zakonu vid 19.07.2018 № 8629 (I. Lutsenko). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=64477. [in Ukr.].
5. Pro dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii [On Assisted reproductive technologies] : Proiekt zakonu vid 01.08.2018 r. № 8629-1 (V. Kupriia). URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH6NPIAI>. [in Ukr.].
6. Pro vnesennia zmin do deiakykh zakonodavchykh aktiv Ukrainy shchodo pytan zastosuvannia dopomizhnykh reprodutyvnykh tekhnolohii [On amendments to some legislative acts of Ukraine on the use of assisted reproductive technologies] : Proiekt zakonu vid 15.05.2020 r. № 3488 (O. Danutsa). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=68850. [in Ukr.].
7. Pro Dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii [On Assisted Reproductive Technologies] : Proiekt MOZ vid 2021 r. URL : https://www.uarm.org.ua/en/?option=com_attachments&task=download&id=484. [in Ukr.].
8. Pro Dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii [On Assisted Reproductive Technologies] : Proiekt zakonu UARM vid 2021 r. URL : https://www.uarm.org.ua/en/?option=com_attachments&task=download&id=484 [in Ukr.].
9. Pro Dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii [On Assisted Reproductive Technologies] : Proiekt zakonu vid 24.12.2022 r. № 6475 (D. Shmyhalia). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73524. [in Ukr.].
10. Pro Dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii [On Assisted Reproductive Technologies] : Proiekt zakonu vid 11.01.2022 r. № 64475-1 (O. Danutsa). URL : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73571. [in Ukr.].
11. Pro Dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii ta zaminne materynstvo [On Assisted Reproductive Technologies and Substitute Motherhood] : Proiekt zakonu vid 11.01.2022 r. № 64475-1 (V. Vahner). URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?id=&pf3511=73585. [in Ukr.].
12. Pro vnesennia zmin do Kryminalnoho kodeksu Ukrainy shchodo pravoporushen u sferi zastosuvannia dopomizhnykh reprodutyvnykh tekhnolohii [On modification of the Criminal code of Ukraine concerning offenses in the field of application of auxiliary reproductive technologies] : Proiekt zakonu. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=73586. [in Ukr.].
13. Pro realizatsiiu reprodutyvnykh prav ta dopomizhnu reprodutsiiu liudyny (S. Antonov) [On the realization of reproductive rights and assisted human reproduction (S. Antonov)] : Proiekt zakonu. URL: http://www.medlawcenter.com.ua/ua/123/repro_law.html. [in Ukr.].
14. Abliatipova, N. A. (2009) Problemy surohatnoho materynstva v Ukraini [Problems of surrogacy in Ukraine]. Aktualni problemy derzhavy i prava : zb. nauk. pr. / Odes. nats. yuryd. akad. Odesa, Vyp. 51, pp. 167–173. [in Ukr.].
15. Holovashchuk, A. P. (2012) Dopomizhni reprodutyvni tekhnolohii yak sposib realizatsii

prava na maternstvo. *Verkhovenstvo prava, zakonnist ta prava liudyny : Mizhnarodna naukovo-prakt. konf. (m. Kyiv, 28–29 chervnia 2012)*. Kyiv : Tsentr pravovykh naukovykh doslidzhen, p. 32. [in Ukr.].

16. Maidanyk, R. A. (2013) Reproduktyvni prava. Surohatne maternstvo [Reproductive rights. Surrogate maternity]. Kyiv : Alerta, 48 p.

17. Mukhamedova, E. E. (2012) Reproduktyvni prava fizychnoyi osoby v systemi osobystykh nemainovykh prav. *Uchen. zapiski Tavricheskogo nats. un-ta im. V. I. Vernadskogo. Seriya : Yuridicheskiye nauki*. № 2. Vol. 25(64), pp. 136–141. [in Ukr.].

18. Pokalchuk, O. (2020) Pravo na surohatne maternstvo otdnostatevykh partnerstv [The right to surrogacy of same-sex partnerships]. *Teoriia i praktyka intelektualnoi vlasnosti*. № 2, pp. 101–107 [in Ukr.].

19. Romovska, Z. V. (2003) Simeinyi kodeks Ukrainy: naukovo-praktychnyi komentar [Family Code of Ukraine: scientific and practical commentary]. Kyiv : Vydavnychi Dim «In Yure», 532 p. [in Ukr.].

20. Stefanchuk, R. O. (2004) Poniattia, systema, osoblyvosti zdiisnennia i zakhystu reproduktyvnykh prav fizychnoi osoby [The concept, system, features of the implementation and protection of reproductive rights of the individual]. *Visnyk Khmelnytskoho instytutu rehionalnoho upravlinnia ta prava*. № 1–2, pp. 66–72. [in Ukr.].

21. Konstytutsiya Ukrainy [Constitution of Ukraine]. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>. [in Ukr.].

22. Zakon Armenii «O reproduktyvnom zdorovy i reproduktyvnykh pravah cheloveka» [Law of Armenia “On Reproductive Health and Human Reproductive Rights”]. URL : <https://www.arlis.am/documentview.aspx?docid=75284>. [in Russ.].

23. Trynova, Ya. O. (2021) Etyko-pravovy aspekt nadання posluh iz surohatnoho maternstva dyskordantnym param [Ethical and legal aspect of providing surrogacy services to discordant couples]. *Pravovi problemy suchasnoi transformatsii okhorony zdorovia : zb. materialiv Vseukr. naukovo-prakt. konf. z mizhnarodnoiu uchastiu (m. Zaporizhzhia, 27–28 travnia 2021 r.)*. Zaporizhzhia : ZDMU, pp. 86–89. [in Ukr.].

24. Trynova, Ya. O. (2021) Surohatne maternstvo (nastilna knyha advokata, likaria, surmamy, henetychnykh batkiv ta pravookhorontsia) [Surrogacy (table book of lawyer, doctor, surrogate mother, genetic parents and law enforcement officer)]. Kyiv : Norma prava, 386 p. [in Ukr.].

25. Materialy narady kerivnykiv klinik DRT [Proceedings of the meeting of the heads of ART clinics]. UARM. 2018. URL: <https://uarm.org.ua/component/attachments/download/368.html>. [in Ukr.].

ABSTRACT

Yana Trynova. Legal Regulation of the Use of Assisted Reproductive Technologies in Ukraine: Analysis and Proposals. The article presents an analysis of all bills on the legal regulation of assisted reproductive technologies (ART) in Ukraine, which were submitted to the Verkhovna Rada of Ukraine and published by scientists. The shortcomings of these draft regulations have been identified, including the use of the term «reproductive age» in current legislation in the context of enabling the use of ART, which in fact limits the ability to use these technologies to people who are physiologically out of this age. There are also proposals to improve the legal regulation of legal relations in the field of ART. It is proposed not to limit the range of entities that can benefit from the Surrogacy Program (SP), civil status and their gender; limit the allowable number of simultaneously transplanted embryos to one; to establish a ban on sexual selection of embryos, except in certain circumstances; separately envisage the procedure for applying the SP for discordant couples; include the provisions of the surrogacy agreement in the Central Committee, and not in a separate law; provide for compensatory payment by potential parents in favor of a child born in the program of a certain amount that potential parents may temporarily deposit in a bank account or on a notary deposit; not to narrow the number of parties to the SP agreement; include in the list of required documents from potential parents in the SP the documents required for the adoption of a child; the new law will be based on the existing Procedure for the use of ART.

Keywords: law, draft law, surrogacy, HIV couples, discordant couples, legal liability, embryo transfer, sexual selection of embryos, criminal liability for ART.